

SALGIN, ABD BAŞKANLIK SEÇİMLERİ VE TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNİN SEYRİ

Selin NASİ*

Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana, arka arkaya yaşanan konjonktürel krizlerin etkisiyle derinleşen güven bunalımı, Türk-Amerikan ilişkilerini bir zamanlar iki ülke arasındaki yakın iş birliğini betimlemek için kullanılan "stratejik ortaklık"tan uzaklaştırmış bulunuyor. Bu bağlamda, özellikle Suriye iç savaşındaki gelişmeler ve 15 Temmuz darbe girişimi iki ülke arasındaki tehdit öncelikleri ve çıkar farklılıklarını belirginleştirmek suretiyle karşılıklı güveni aşındırırken, stratejik anlamda ise asıl kırılma Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi alma kararıyla yaşandı. Dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgınıyla mücadelede fazlasıyla kötü bir performans sergileyen ABD Başkanı Donald Trump'ın Kasım'daki başkanlık seçimlerinde galibiyeti, rakibi Demokrat Parti adayı Joe Biden'a kaptırma riski gün geçtikçe büyüyor. Beyaz Saray'da olası bir yönetim değişikliği ikili ilişkilere nasıl yansır? Bu yazı, salgın sonrası Türkiye'nin dış politika öncelikleri ve bölgesel gelişmeler ışığında Türk-Amerikan ilişkilerinin geleceğine dair bir değerlendirme sunuyor.

Giriş

Vaka ve ölü sayısı bakımından salgının merkezi konumuna gelen Amerika Birleşik Devletleri'nde eyaletlerin bir kısmı, geçtiğimiz hafta bilim insanlarının aksi yönde uyarılarına rağmen, kısıtlamaları kaldırarak normal hayata geçmeye başladı bile. Bu kararın ardından, Michigan, Ohio, Texas, California ve Wisconsin gibi birçok eyalette normal hayata dönüş çağrısıyla düzenlenen protestoların yanı sıra valilerin Başkanı karşılıklarına almak istememelerin de payı var. Zira, eylemcilerin en güçlü destekçisi ABD Başkanı Donald Trump.

Salgın, devlet liderlerini ekonomik çöküş ile insan hayatı arasında zor bir seçimle karşı karşıya bıraktı. Her ne kadar ABD hala dünyanın en büyük ekonomisi olsa da, salgının yarattığı tahribattan payını alıyor. 2020'nin ilk çeyreğinde ABD gayrisafi yurtiçi hasılası (GSYİH) %4.8'lik bir daralma **gösterdi**. Yaklaşık 30 milyondan fazla Amerikalı, işsizlik maaşı başvurusunda **bulundu**. Uzmanlar, 1929 Ekonomik Buhranı'ndan daha derin bir çöküş öngörüyor. Bu durum, Kasım'daki başkanlık seçimlerinde ikinci bir 4 yıllık dönemi garantilemek isteyen Trump'ın planlarını haliyle tehlikeye atmakta.

* Gazetecidir. 2015-2018 arasında Hürriyet Daily News ve 2013-2018 arasında da Şalom Gazetesi'nde köşe yazarı olarak çalıştı. Yüksek lisans derecesini 2006 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden "1 Mart Tezkeresi Gölgesinde Türk-Amerikan ilişkileri" üzerine yazdığı tez ile aldı. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi & Uluslararası İlişkiler Doktora adayıdır. Araştırmalarını, Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası İsrail politikası üzerine yapmaktadır.

Oturduğu koltuğun gerektirdiği bilgi, tecrübe ve hatta zihin sağlığına sahip olduğundan şüphe edilen Başkan Trump'ın en büyük seçim güvencesi, ekonominin olumlu seyriydi. İkinci bir salgın dalgasını göze almak pahasına normalleşmeden yana tavır alışı, bir an evvel ekonomi çarkını döndürerek zararı azaltma çabasından ileri gelmekte. Diğer taraftan, salgını yönetmek konusunda göstermiş olduğu başarısızlık, seçim anketlerinde rakibi Demokrat Parti adayı Joe Biden'ı özellikle seçimin sonucunu belirlemesi muhtemel "salıncak"[†] eyaletlerde (Wisconsin, Florida, Michigan, Pensilvanya, Arizona, New Hampshire) ortalama 6 puan öne taşımış [görünüyor](#).

Elbette, seçim anketlerini baz alarak nihai sonucu şimdiden tahmin etmek sağlıklı olmaz. Kaldı ki, Amerikan seçim sistemine göre Başkan, elde ettiği toplam oy oranına göre değil, eyaletlerden çıkarttığı delege sayısına göre seçiliyor. Ancak, 2. Dönem başkanlığı garantilemek için -seçimleri erteletmek de dahil olmak üzere- her türlü hamleye başvuracağını tahmin ettiğimiz Trump'a karşı Biden'ın kazanma şansını küçümsemek gerek. Peki, Beyaz Saray'a Demokrat Partili bir başkanın çıkışı Türk-Amerikan ilişkilerine nasıl yansır?

Demokrat Partili bir yönetim Türk-Amerikan ilişkilerini nasıl etkiler?

Öteden beri, güvenlik çıkarlarını önceleyen pragmatist Cumhuriyetçi Parti yönetimleri ile Türkiye'nin, demokrasi ve insan hakları konularında hassasiyet gösteren Demokrat Partili yönetimlere kıyasla daha iyi anlaştığı iddia edilir. Bunda bir nebze gerçeklik payı olsa dahi, Ankara-Washington hattında epeydir güven bunalımı yaratan birçok dosyanın Demokrat Partili Başkan Barack Obama'dan, halefi Trump'a aynen devredildiğini not düşmek gerek. Diğer yandan, Trump'ın yerleşik nizama karşı tepkili ve geleneksel siyasi kurumları *bypass* eden yönetim şeklinin, Türkiye ile ABD arasında liderlik düzeyinde etkin bir diyalog kanalının devreye girmesine olanak sağladığı da bir gerçek. Başkanın kendi siyasi kredisini kullanarak, Türkiye'ye yönelik yaptırım kararları konusunda esneklik sağlanması için Kongre'yi ikna ettiğini [biliyoruz](#). Aynı şekilde, fevri beyanlarıyla ekonomiyi nasıl alt üst ettiğini de.

Kurumsal çerçeveye sadık kalacak Demokrat Partili bir başkanın halihazırda Kongre'de her iki partiyi de kapsayan Türkiye karşıtı bakışı değiştirmesi pek de kolay olmayacaktır. Ancak yaşadığımız dönem, ABD Başkanı Bill Clinton'ın "genişletme" stratejisi güttüğü, ABD'nin siyasi ve ekonomik güvenliğinin demokrasi ve istikrar alanının genişletilmesine dayandığı, Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu dünyadan oldukça farklı. Üstelik, salgın sonrası Çin ile daha da kızışacağı anlaşılan küresel rekabette müttefik ülkelere ihtiyacın artacağını düşünebiliriz. Tabii bu durum, Demokrat Partili bir yönetimin ekonomik araçları demokrasi yönünde baskı unsuru olarak kullanma olasılığını ortadan kaldırmıyor.

[†] Seçmen tercihlerinin, salıncığın hareket etmesi gibi iki parti arasında seçimden seçime değişkenlik gösterdiği eyaletler için kullanılan bir ifade.

Her halükarda, Türk-Amerikan ilişkilerinin gerileyeceği bir taban seviyesi olduğunu da varsayabiliriz. Bugüne dek yaşanan her krizin ardından, geçmişten günümüze süregelen müttefiklik ilişkilerinin önemine yapılan atflar ve ilişkilerin onarılması yönünde karşılıklı atılan adımlar, tarafların birbirlerini gözden çıkarmak istemediklerini ortaya koyuyor. Türkiye açısından bunun ardında yatan sebep ülkenin ayrıcalıklı jeopolitik konumu. Bu durum, aslında ikili ilişkiler açısından hem nimet hem de külfet niteliği taşıyor. Nimet, çünkü iki ülke arasında köprülerin yıkılmasını önüyor. Öte yandan, jeopolitik konuma dayalı özgüven zaman zaman hesap hatasına yol açabiliyor; ilişkilerin asimetrik yapısından ötürü, imkanları sınırlı taraf açısından can yakıcı sonuçlar doğurabiliyor. Ama krizlere rağmen iki devlet arası bağlar yıllardır bir şekilde ayakta tutuluyor. Buradan hareketle, önümüzdeki dönem Türk-Amerikan ilişkilerini nasıl okuyabiliriz?

Stratejide anlaşılmayan ortaklar

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ABD ile Türkiye arasında güvenlik önceliklerine bağlı çıkar farklılıklarını daha görünür kıldı. ABD'nin Soğuk Savaş ertesini, özellikle Ortadoğu'da izlediği politikaların, Ankara'nın çıkarlarına ters sonuçlar doğurmuş olması, iki ülke arasında yıllar içinde güvenin aşınmasına sebep oldu. Ancak her türlü krize rağmen, Türkiye'nin stratejik olarak Batı ittifakının bir parçası olduğu kabul edilirdi. Bu durum, Ankara'nın Rusya'dan S-400 hava savunma sistemini alma kararıyla sorgulanır hale geldi. Kuşkusuz, Ankara'nın bu kararında NATO bağlantılı askerlerin 15 Temmuz darbe girişimine karışmış olmasının ve yine o meşum gece F-16'ların alçak irtifada Türkiye semalarında uçmuş olmasının payı oldu. Geleneksel olarak doğudan gelecek tehdide karşı batıya yaklaşan Türkiye, bu olayın ardından doğudaki komşularıyla yakınlaşmaya başladı. Diğer bir deyişle, S-400'lerin alınması, Türkiye'nin stratejik oryantasyonunda sapma yaratarak, Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli bir kırılmaya yol açtı.

Doğrusu, Ankara açısından ABD'nin Suriye'de YPG ile iş birliği, Fethullah Gülen'in himaye edilmesi gibi konular epeydir güven erozyonu yaratmaktaydı. Bugün saydığımız konu başlıkları üzerinden Türk-Amerikan ilişkilerine baktığımızda, tarafların büyük ölçüde pozisyonlarını koruduklarını görüyoruz. Öte yandan, gerek Suriye ve bilhassa İdlib'teki gelişmeler gerekse Covid-19 salgınının dayattığı ekonomik öncelikler, Türkiye ile ABD arasında yakınlaşma için bir fırsat oluşturmakta. Geçtiğimiz Şubat ayında İdlib'te 33 şehit verdiğimiz saldırı, Ankara ile Kremlin arasındaki iş birliğinin sınırlarını ortaya koymuş oldu. Bu saldırı ardından ABD'nin Türkiye'ye gerekirse mühimmat ve insani yardım desteği verebileceğini taahhüt etmesi ise iş birliğinde ibrenin Rusya'dan ABD'ye doğru kaydığı şeklinde **yorumlanmıştı**. Bu durum, yakın zamanda yeniden dolaşıma giren Beşar Esad'sız Suriye projeksiyonları ile birlikte değerlendirildiğinde, ABD'nin Türkiye'nin Kuzey Suriye'deki varlığını, savaş sonrası Suriye'nin yapılandırılması ve bölgesel dengeleri şekillendirmek açısından olumlu ve işlevsel gördüğünü düşündürüyor.

Benzer şekilde, yakın zamanda Ankara'nın Rusya'dan satın aldığı S-400 savunma sisteminin aktive edilmesini ertelediğini [açıklaması](#), Türkiye'nin yüzünü batıya döndüğü şeklinde yorumlandı. Bu kararın ardında, ekonomik gereksinimlerin daha ağır bastığı söylenebilir. Salgına ekonomik anlamda fazlasıyla kırılğan bir dönemde yakalanan Türkiye'nin, yaklaşan dış borç ödemelerinin baskısıyla, dolar likiditesini sağlamak amacıyla Amerikan Merkez Bankası FED ile takas (swap) anlaşması pazarlıkları yürüttüğü [biliniyor](#). Diğer yandan, S-400'lere ilişkin erteleme kararı, Kongre'nin "ABD'nin Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Yasası" olarak bilinen CAATSA kapsamında Türkiye'ye uygulayacağı yaptırımlara karşı zaman kazandırmış oldu. 2019'un Kasım ayında, ABD Başkanı Trump'ın Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ı Beyaz Saray'da ağırladığı, Kongre üyelerinden bazılarının da eşlik ettiği toplantıda varıldığı iddia edilen [zımnî anlaşmaya göre](#), Türkiye'nin S-400'leri kullanmaması karşılığında yaptırımların askıya alınması öngörülüyordu.

Tüm bu gelişmeler Türkiye ile ABD arasında daha dengeli ilişkiler için fırsat sunarken, bir taraftan da Türkiye'nin stratejik oryantasyonu hala belirsizliğini koruyor. Aslında, Türk dış politikasında karar vericiler, AK Parti'nin siyasi güç konsolidasyonuna paralel, 2010'dan bu yana iyice belirginleşen şekilde, konjonktürün imkan verdiği ölçüde bağımsız bir dış politika izliyor. Bu yaklaşım, öteden beri siyasi kültürün bir parçası olan "yalnız kurt" eğilimi kadar, Ankara'ya bugün büyük ölçüde hakim olan "batı medeniyetinin çökmekte olduğu" algısına dayanıyor. Çok kutuplu dünya düzenine geçişin sancılarını hissettiğimiz şu dönemde, transatlantik ilişkilerdeki çatlaklar, ABD'nin küresel liderlik rolünü yerine getirmiyor oluşu, Avrupa Birliği'nin kendi iç sorunlarını aşarak uluslararası düzlemde dengeleyici ve etkin bir rol oynayamayışı gibi gelişmeler bu algıyı ne yazık ki besliyor.

Her ne kadar, Türkiye tarafından Rusya ile yakın ilişkilerin, Batı'ya alternatif olmadığı pek çok kez ifade edildiyse de, Türkiye'nin S-400 füze savunma sistemini almış olması ve bu sebeple kendisinin de üreticileri arasında olduğu yeni nesil F-35 savaş uçağı projesinin dışında kalması, ABD ile ikili ilişkilerin omurgası sayılan askeri iş birliğini zayıflattığı gibi, NATO içindeki konumuna ilişkin soru işaretleri de doğuruyor. Atlantic Council düşünce kuruluşunun, 25 Nisan'da düzenlediği webinar toplantısında konuşan Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, füze sisteminin aktivasyonunun erteleme kararına ilişkin, herhangi bir pozisyon değişikliği olmadığını ifade etti. Şayet bu konuda, farklı yönde somut adımlar atılmadığı takdirde -örneğin ABD'den Patriot füze savunma sistemi alımı veya S-400'lerin başka bir ülkeye konuşlandırılması gibi- Türkiye'nin stratejik oryantasyonu belirsizliğini korumaya ve böylelikle Türk-Amerikan ilişkilerinde normalleşmenin önünü tıkamaya devam edecek.

Bu arka planda, son tahlilde, salgın sonrası Türkiye'nin ekonomik çıkarlarının Batıyla daha uyumlu ilişkiler geliştirilmesini gerekli kılmasından hareketle, gerek AB gerekse ABD ile iş birliğinin belli konular üzerinden kompartmantelize şekilde yürütüleceğini söyleyebiliriz.

Global Political Trends Center

Global Political Trends Center (GPoT Center) is a nonprofit, nonpartisan research institution established under the auspices of Istanbul Kültür University in 2009.

GPoT Center was founded with the aim to support reconciliation and non-violent solutions to international as well as domestic issues through dialogue. Our mission is to contribute to stability, democratization and peace through organizing multitrack diplomacy meetings, conducting innovative and independent research, and encouraging informed debates in the media on key issues affecting Turkey and the world.

GPoT Center serves as a platform for the free exchange of views and information on political, social and economic matters concerning a variety of parties and segments of society. We aim to achieve our mission by routinely bringing together opinion leaders, government officials, policy makers, analysts, scholars, experts and members of the media from Turkey and abroad.

Our publications can be downloaded from our website for free. They are also accessible through online libraries worldwide, such as the International Relations and Security Network in Zurich, Europe's World in Brussels, and Columbia University Press in New York. Additionally, you can find our books on Google Books and Amazon Kindle.

CONTACT DETAILS

Global Political Trends (GPoT) Center
Istanbul Kültür University
Atakoy Campus, Bakirkoy
34158 Istanbul, Turkey
www.gpotcenter.org
info@gpotcenter.org

Tel: +90 212 498 44 76/65

Fax: +90 212 498 44 05

*Bu yayındaki yazıların bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir. İKÜ-GPoT'un duruşunu yansıtmamaktadır.
The academic and content responsibility of the publications exclusively belongs to its authors. It does not reflect IKU-GPoT's standing.*